

Véleményem szerint...

Újraolvasni régi könyveket? Ilyesmi nem volt kenyerem — hosszú ideig. A jó könyvek sok-sok részletére, hősére, jelenetére 20-25 év múltán is emlékszem, de egyébként is... visszatérni hajdani olvasmányokra számomra valamiféle befejezettséget jelentett, az élet végső szakaszát, amikor az ember már nem fogékony az új iránt, csak a múltnak él, ahhoz fordul vissza. Egyszer azonban — még a hatvanas évek derekán — meglátogattam Veres Pétert. Végigbeszélgettük az éjszakát, s hajnaltájban, mielőtt elkészöntem volna, bevallottam, hogy ifjú koromban szellemi atyámnak tekintetem, kinyilatkoztatásként fogadtam minden szavát, sorát. — Hány könyvem olvastad? — Mindet, kivéve a *Szúk esztendőt*. — Nő jó — mondta Péter bácsi, s térült-fordult, könyvek közt matatott, előkeresett egy *Szúk esztendőt*, s szíves ajánlással átadta: — Tedd el emlékül.

Zavartan vettem át a könyvet, ugyanis elhallgattam, hogy azt az egyet azért nem olvastam el, mert — untam. Hazajövet aztán a vonaton — lelkiismeretem nyugtatására — elővettem. Kétszeresen is meglepett. Egyrészt tetszett az a nagy valóságismeret, amiből a pompásan megrajzolt nyomorúságkép született, másodsor pedig az ütött szöveget a fejembe, hogy is nem tetszett nekem 18 éves koromban? Ez utóbbi kérdésre nem válaszolhattam másképp, csak fiatalkori éretlenségem beismerésével.

Azóta többször is kezembe veszek régen olvasott könyveket, s majd mindig főbökölint a meglepetés: mennyire másként olvasok ma, mint 15-20 évvel ezelőtt.

Legutóbb Huszár Sándor néhány hónappal ezelőtt megjelent töprengései készletek újraolvasására. Peteleit és Slavici-ot böngészgettem ismét, s hálás vagyok Huszárnak, amiért megint kezembe vettette a két szerzőt. Tűnődése, döbbenete nyomán magam is csak merengek, s egyik-másik jelenség alá iparkodom holmi indokoltatást összeeskabálni, némely kérdésére, úgy vélem, ráhibáztam, meglettem a választ, hanem amikor igyekszem szavakban üstökön ragadni, az felületinek tetszik. Igaza van Huszárnak, bonyolult jelenség a Petelei-hagyaték, érdemes fölülte elgondolkozni, s általában arra törekedni, hogy irodalmi örökségünket józanul, illúzióktól és túlzásoktól mentesen újraértékeljük, újragondoljuk.

Bevallom, Petelei világa nekem is meglehetősen idegen — akárcsak Huszár Sándornak. Hogy miért? Huszár alaposan körültapogatja, meg-megtámasztja érzését, én csak egy érvvel hozakodnék elő. Csakhogy az nem irodalmi. Amikor idestova negyven évvel ezelőtt zenetanárom, Nagy István ócsárolni kezdte a „magyar nótákat“, jó diákos dühvel a pokolba kívántam. Miféle muzsikusság, hogy azokat a pompás, fülbemászó dallamokat nem szereti? Csak jóval később, mikor többet foglalkoztam költészettel, s kezdtem kapiskálni a versek zeneiségét, a szöveg és dallam összecsengését, értettem meg, hogy — többek között — miért ítélte el a „Gyere Bodri kutyám“ vagy a „Szomorú vasárnap“ kezdetű nótákat s a hasonlókat. Ezek bizony minduntalan a lélekharangot kongatják, folyton a temetőt, a sírgödört, a másvilágot emlegetik. Úgyiszlóván a halál szomszédságába sodorják az embert, belebeszélnek, hogy az élet hitvány és ronda; a munka, a küzdelem, a szerelem hiábavaló, csupán az áldott, az isteni halál nyújt vigaszt, megnyugvást, gyógyírt és... fene aki megette, nem sorolom tovább.

Hogy mit akartak ezzel? Nagyjából ismerem, amit a „fin de siècle“, a századvég borongós hangulatáról mondanak, azt is tudom, hogy némelyek a pusztuló osztály, a dzsentri halálhangulatos közérzetének a kivetítését látják mindenben, de hadd tegyem hozzá a magam vaskosabb érvét: az olcsó hatásvadászást. A halál felidézése mindenkit megkap, megijeszít, megdöbbenet. Könnyű vele indulatokat fakasztani, elérzékenyülést kiváltani, fennkölt hangulatot teremteni. És... kész a siker. De nincs ennél alantasabb, átlátszóbb és elítélendőbb sikerhajhászat.

„Szegény szelíd, senkinek sem ártó Petelei“ — sajnálkozom most magam is Huszár szavaival, mert ezek után ugyebár az következik, hogy kijelentsem: hallálal végződő novelláinak semmivel sem nagyobb az értékük, mint a temetős, ke-

sergős-szirupos dzsentri-nótáknak. De hát merek én ilyesmit állítani? Csupán azt hangoztatnám, Huszár jó helyt keresgél, amikor azt írja: „Hiába, ez nekem importáruk. Valami távoli és idegen életérzésre vall.“ Az importáruk én nem föltétlenül külföldről behozott portékának tekintem, inkább úgy értem, hogy az irásonként teremtett helyzetből, az alakok lényéből, az előzményekből nem fakad föltétlenül oly sok hősnek a halála, öngyilkossága. Nem meggyőző a sírba dőlésük, nincs előkészítve, mi sem indokolja. (Hadd tegyem hozzá: Petelei életműve sem indokolja. Egyike volt kora legharcosabb közíróinak, évtizedeken át hadban állt a kolozsvári városatyákkal — ezt Balogh Edgártól tudom —, a Fötér, a belváros mai képeinek a kialakításáért sokat küzdött.)

Idegen azonban ez az ernyedtség tőlünk más vonatkozásban is. A századvég kacérkodhatott a halálhangulattal. Incelkedhetett vele, mert nem ismerte. Csak az egyedi halállal számolt. Fogalma sem volt a hekatombák borzalmairól, lehetséges tömegméreteiről és következményeiről. Boldog és balga békeidők! Mi azonban szembenéztünk a milliók halálával, ismerjük két világháború szörnyűségeit. Tudjuk, a civilizáció elpusztíthatja magát... És ismerjük az egzisztencializmus tételait az emberi létet körülvevő Semmiről, de nem idegenek tőlünk a mai thanatológiai törekvések sem. Szembesítenünk kell magunkat az elmúlással.

Mindezekkel együtt vagy mindezek ellenére sem fognak úgy meg bennünket ma Petelei írásai. És mint egy élni akaró nemzetiség, a közösségi lét jövő módzatait kikísérletező etnikum fia még kevésbé tartom fölemelőnek vagy megoldásnak a halált.

Petelei újraolvasása nyomán ezt ma inkább vallom, mint valaha.

Ha pedig már a nemzetiségi ügynél tartunk, mutassak rá, hogy Huszár Slavici-hoz fűződő gondolatai, kérdései ugyancsak sarkító jellegűek, s fokozottan készítenek arra, hogy az erdélyi románság egykori helyzete fölött eltűnődjek, Slavici némi megállapításához értőbben közelítsek; árnyaltabban elemezzem egész politikai beállítottságát.

Nem szándékszom Huszár meglátásait újra fölmondani, csupán arra utalnék, milyen aprólékosan, türelmesen követi nyomon Slavici gondolatvilágának, álláspontjának kialakulását, s hogyan értékeli minden jelentősebb érvelését, példázatait, következtetéseit. Nem mondom újat, amikor hangozatom, hogy a hajdani magyarországi román kisebbség életének tanulmányozása temérdek tanulsággal szolgál.

Huszár tünődik, következtet, és töprengése a nemzetiségi kérdés bonyolultságát, a nemzetiségi lét szövevényességét nagyon jól jellemzi. Felismerései szellemében valom, a következtetés ez: minden nemzetiségnek — a marxizmus tanításai, pártunk irányvonala alapján, a román néphez és a többi nemzetiséghez fűződő testvériség jegyében — meg kell tanulnia (gondosan kimunkált, realista önszemlélet alapján) a saját fejevel gondolkodni.

Herdan Gyustás

Még egyszer az önkritikáról

„Nem helyes elaltatni a kritikai szellemet“ — mondta harcias ismerősöm, amikor márciusi jegyzetemet olvasta. Tréfának fogtam fel a dolgot, s azt válaszoltam: sajnos, nem hiszem, hogy egy ilyen kis irkafirka egy nem nagy példány-számban megjelenő, bár keresett folyóiratban túlságosan hatékony volna; engedjék meg tehát nekem, hogy ne féltsek semmilyen közösségi kritikai szellemet publicisztikai tevékenységem altató hatásától.

Ismerősöm azonban kötötte az ebet a karóhoz, hogy eltűzöttem az önkritika jelentőségét; szinte egyfajta vallásos büntudatot sugalltam, azt állítva, hogy ahol evidensen velünk szemben megnyilvánuló hibákat tapasztalunk, többnyire ott is mi vagyunk a hibások. „Szerintem — mondta — a demokrácia fokmérője a kritikai szellem élessége. Te arra biztatsz, hogy a szocialista demokrácia intézményes keretét töltsük ki eleven tartalommal, s közben azt prédikálok, hogy mindig első-sorban magunkban keressük a hibát. Itt valami nem stimmel, gondolkozz csak el

rajta. " S én elgondolkoztam. Mégpedig nem is azon, hogy vajon mi nem stimmel — mert arra rögtön megfeleltem ismerősömnök: „Te a demokrácia *kiszélesítéséről* beszélsz, én meg az *elmélyítéséről*, innen jön az a látszat, mintha nem értenénk szót" —, hanem azon, hogy a demokrácia kötelező fejlesztésének eme két módja közül itt és most melyik a fontosabb: tényleg az utóbbi-e, ahogy én látom, s ahogy az ismerősöm vitatta jegyzetben kifejtettem?

Nem vagyok elméleti szakember, nehezemre esik az absztrahálás; gondolatmenetemmel ezúttal is egy, a napi valóságból vett példára támaszkodtam. S ha már a múltkor egy lakónegyedbeli postahivatal, illetve ennek szüksége, óhajtása s végül mégsem-létesülése volt a példám, most is a posta mellett maradtam; az utóbbi hetekben, hónapokban ez az intézmény okozta nekem a legtöbb bosszúságot, készségesen köszörülöm hát rajta kritikai szellemem életét.

De csak ha van értelme, s ha ezzel tovább lépek kritikai észrevételeim eddigi jelzésénél. Mert — és ezzel már az ismerősöm szavai keltette gondolatokban vagyok — tegyük fel, megfigyelem, hogy az intézmény erkölcsé lazul. Hogy decemberben feladott újról üdvözlőm februárban ér a címzetthez (már ha nem kallódik el végleg). Hogy a szomszéd városba küldött berámázott kép üvege összetörik, meg rongálja a képet, de a gyaluforgáccsal bélelt láda deszkáján maradt, a szállítás gondosságáról ékesszólóan beszélő bakancsnyomnak nincsen gazdája. Hogy egy ideje nem jön a kézbesítő megújítani az előfizetésemet a lapokra; ha én futok a pénzzel utána, azt füllenti, nem veheti el, mivel nincs nyugtatómbje (vagy nem füllenti, tényleg nincs, de akkor annál rosszabb); s ha bemegyek a központi postahivatalba, az unott arcú hölgy az üvegfal mögött azt mondja, hogy előfizetésemet a kézbesítőnél kell megújítanom. Mit tesztek? Kiabálok, beadványt fogalmazok, megírom az ügyet a sajtónak, s a cikkem megjelenik; erőm és lehetőségeim szerint küzdök a hibák ellen, amelyeket észleltem. Kritikai szellememet, úgy érzem, nem kell különösebben ébresztgetnem, mert az a tyúkszememben tartja szállását, s mikor a tyúkszememre lépnek, felébred — lehetőségeim pedig elégségesek arra, hogy a hibák ellen, legalábbis a posta viszonylatában, széles fronton harcoljak.

Más kérdés, hogy milyen eredménnyel. Szinte hallom ismerősömet, amint nem minden gúny nélkül megjegyzi: „Igen, lehetőség van annyi borsót hányni a falra, amennyit éppen akarsz” — és restelkedve kell elismernem, hogy kritikai észrevételeim eddigi tő néhány jelzését csakugyan nem követte az: elvárt, a joggal elvárható eredmény. Követte egy-egy levél, amelyben a posta valamelyik főhivatala esetenként magyarázatot adott az észlelt hibára (többnyire azt, hogy az észlelés téves), és ment tovább minden az erkölcs lazulásának útján. Igaza van-e tehát ismerősömnök, hogy ebben a helyzetben a — természetesen elvszerű, de — még éberebb és élesebb, még hangosabb, még harciasabb kritika fegyverére van szükség?

Esetleg az is jól fog, senkit sem akarok eltanácsolni tőle. Szerintem azonban nagyobb szükség van a *hatékonyabb* kritika *eszközére* — márpedig a kritika csak úgy lesz hatékonyabb, ha elhangzása után átváltozik önkritikává. Bármilyen dörögdelmes bírálat érje a sajtóban a posta munkáját, és ebből kifolyólag bárhogy letoljon, megbüntessen, megfenyegessen engem, postai dolgozót, egy postai főnök, ha én önmagam előtt nem ismerem el, hogy bizony jogos volt a bírálat, ha én önmagam előtt nem szégyenkezem, hogy bizony én hibáztam, ha én nem gondolom meg, hogy nekem sem esne jól ilyen eset szenvedő alanyának lenni, és ha én nem teszem fel magamban, hogy ezentúl igyekszem jobban, figyelmesebben végezni a rám bízott munkát — nos, akkor pipafüstöt ér az egész eljárás. Hiába mondja ismerősöm ádázul: „Tennének csak ki az utcára a második eset után, majd mindiárt nem hibáznál többet ilyen mély lelki élet nélkül sem”, én nyugodt vagyok, hiszen olyan társadalomban élek, amelyről tudom, hogy nem hagy az utcán; a posta kirak, felvesz egy más intézmény, s „ilyen mély lelki élet”, azaz egy kis őszinte önkritika nélkül újrakezdődik minden.

„Igen, de hát te nem vagy postai alkalmazott — mondja majd ismerősöm (remélem, hogy most már zavartan). — Ne keverd a dolgokat: mi köze a posta munkájához a te önkritikádnak?” S erre sajnos nem felelhetem azt, hogy semmi, mivelhogy az egyes szám első személyt csak stílusfordulatként használtam; úgy használtam, ez igaz, ellenben az is igaz, hogy a posta lazult erkölcsé nem szilárdította meg az én erkölcsömet sem. Ellenkezőleg, a maga képére és hasonlóságára próbálta átfórnálni, néha sikerrel. Mivel tudtam s megszoktam, hogy olykor egy-egy külföldi képeslap elvész (minél szebb maga a lap, s minél ritkább bélyeg van rajta, annál valószínűbben), nem hazudtam-e tulajdon édesanyámnak, hogy két lapot küldtem neki Prágából? S amikor körösfői barátom telefonált, hogy megvan-e az orvosság, amelynek a beszerzésére két héttel ezelőtt kért le-

vélben, nem mondtam-e, hogy csak tegnap jött meg a levél, s még nem értem rá utánanézni? Nem antedatáltam-e soha újévi üdvözetlet decemben 31-én este fél nyolckor, mert valakiről megfeledkeztem, s a posta ismert hanyagságára akartam fogni a sajátomat? S mindezzel egyfelől nem szennyeződtém-e be magam is ugyanazzal a szennnyel, amit másnál megvetek, másfelől meg nem járultam-e hozzá közvetve és áttételesen a közkerölcs lazulásához, erkölcsi környezetünk általános degradálódásához?

Szüksége van a világnak az önkritikánkra, hogy jobbá válhasson — erre a következtetésre jutottam ismerősöm kérdésén gondolkozva. S ha szüksége van kritikánkból is valamennyire, hát csupán annyira, amennyinek önkritikánk ad morális fedezetet

Verev József

Kell a törődés

Tudsz-e magyarul? Ez a kérdés többféle reakciót válthat ki az emberből. A magabiztosabbja azonnal rávágja, a legnagyobb természetességgel: „Hogyne tudnék, hiszen ez az anyanyelvem.” Az aggályosabb fajta előbb eltűnődik, aztán azt válaszolja: „Ami igaz, igaz, lehetne nagyobb a szobóságem, egyébként miért ne tudnék?” Nagyon kevés az olyan, aki meg sem hökken a kérdés hallatán, és a szükséges tárgyilagossággal állapítja meg: „Tudni tudom a nyelvet, de mire is vonatkozik pontosabban a kérdés: a szókincs gazdagságára, a jó mondatszerkesztésre, a különböző nyelvi szintek (köznyelv, nyelvjárás, zsargon stb.) elkülönítésére, a közöttük rejlő különbségek pontos érzékelésére, vagyis a közlés jellegének, a beszédhelyzetnek megfelelő nyelvhasználatra vagy talán egyébre?” Aki ilyen „kérdésekkel válaszol”, nyelvilag nem lehet képzetlen; tudja, hogy egy nyelv ismerete nemcsak a szavak ismeretéből áll, hiszen a szavakat mondatokká kell fűzni, még hozzá közérthető mondatokká ahhoz, hogy megértsék. Mert a közlés elsőrendű célja a szótértés. Hogy a mondandó ne szenvedjen csorbát, hogy a közlő szándék és a közlés között ne támadjon semmiféle zavar.

Sokat kell tanulunk, amíg elérjük a nyelvtudásnak ezt az eszményi szintjét. Tévhit, hogy az anyanyelvet nem kell tanulni! Nemzetiségi körülmények között különösen fontos a nyelvérzék tudatos „edzése”, a nyelvi „erőnlét” megőrzése, a nyelvérzék szakadatlan fejlesztése. Ellenkező esetben védtelenek vagyunk a másik nyelv mindennapos ráhatásával szemben, s termékeny talajt kínálunk a szótévesztésnek, a hibás szóhasználatnak. A szavak elfogadott, a nyelv szokás szentesítette jelentését nem ismerve, nem szabadon választjuk meg szavainkat, hanem a nyelvi elbizonytalanodás lesz úrrá rajtunk, s kellő nyelvérzék híján tákoljuk össze mondatainkat, innen-onnan összeszededetett nyelvroncokkal. Szándékosan sarkítottam; a legeszményibb nyelvállapottól a legszánandóbbig sok-sok fokozat elképzelhető. Azon legyünk, hogy ez utóbbiig lehetőleg egyikünk se „jusson el”.

Az előbb emlegettem a szótévesztést, a hibás szóválasztást. Ez a súlyos nyelvi vétség talán a legszembeszökőbb s egyúttal a leggyakoribb a nemzetiségi nyelvhasználatban, ha eltekintünk az idegen szavak használatától, hiszen ezek minden-nél árukodóbbak. Talán ezzel magyarázható, hogy sokan hajlamosak e hiba jelentőségét eltúlozni. Az idegen szót mindenki azonnal észreveszi a mondatban — mert kéri —, a nem odaillo kifejezésre is sokan felfigyelnek, de vajmi kevés azok száma, akik a *mondatok* magyarságát kéri számon, a nyelvünk szellemének megfelelő mondatszerkesztést, pedig a nyelvtani szerkezet a nyelv csontváza, ennek sérülése nehezebben gyógyul, alapjaiban kezdi ki a nyelvet, ha esetleg a károsodás nem is érzékelhető azonnymban.

„Nem tudom, ha láttad” (nu štü dacă ai văzut) — hallani minduntalan ezt a hibás szerkezetet! És nemcsak azért hibás, mert szó szerinti fordítás terméke, azaz tükörfelállítás, hanem mert magyarul ilyen nincs. A „nem tudom” főmondathoz *hogy* kötőszóval (vagy anélkül) kapcsolódhat a tárgyi mellékmondat. De félretéve a nyelvtani szempontokat, érveket, az említett mondat mindenképp rossz; ha a mó-

götte álló román kifejezés értelmét akarjuk pontosan, értelemhűen visszaadni, ha tehát magyarra akarjuk fordítani, egyszerűen elég annyit mondanunk: „láttad-e?” A szövegkörnyezettől függ, mire vonatkozik a kérdés. Az értelem pontos megfeleltetése a lényeg, a szóról szóra való „elszámolás” szükségtelen. Elképzelhető a szóban forgó mondat a következő változatokban: *Láttad-e?, Nem tudom, láttad-e, Nem tudom, hogy láttad-e*, csak egyféleképpen nem: „Nem tudom, ha láttad.”

Gyakran találkozom — főleg fordításokban — a „maga során” (la rindul său) kifejezéssel. Nem tudom megítélni, hogy a románban mennyire létjogosult ez a kifejezés. Lehet, hogy ott is töltelékszó, magyarra fordítva mindenképpen az. Bizalmas szóhasználatban figyeltem fel a „légy komoly”-ra (fii serios). Magyarul így adhatnánk vissza az értelmét: *ne viccelj*, esetleg így: *ne hülyéskedj*. Fiatalok egymás közt nyilván ez utóbbit használják. Türelmetlen közbevágás szava az „állj meg!” (stai puțin) az *egy pillanat!*, *várj egy kicsit!* helyett hallani egyre-másra. A „pontra tesz” kifejezés a román nyelv ismerete híján meg egyenesen érthetetlen. Azt jelenti, hogy *rendreutasít, kioktat, ráncba szed*, de ugyanúgy azt is, hogy *jól odamond neki, megmondja neki a magáét*, de „pontra teszi” a dolgait olykor az is, aki *elvégezte, befejezte* pl. a dolgozatát. A „pontra tesz” világosan példázza, hogy nem a kifejezés idegenszerűségével van a fő baj, hanem elősködő jellegével. Láthattuk, hány szót, kifejezést szorít ki a használatból, taszít a passzív szó-készletbe, kárhóztat feledésre s idővel talán pusztulásra, kiveszésre. Mint a gyom a virágot, úgy lepik el a nyelvet az efféle terpeszkedő szavak, kifejezések, és szürkítik, szegényítik, gyengítik életerejét.

Semmilyen körülmények között ne adjuk fel az árnyalt kifejezésmódra való törekvést, igényünket a beszédhelyzetnek megfelelő szó helyes megválasztására. Közösségünknek, önmagunknak egyaránt tartozunk ennyivel.

Szabó Ilona

Hajnal

Ha valaki kételkedne az iskolai lapok hasznában-jelentőségében, ha valaki a rosszul értelmezett takarékoság apostolaként *nem*-et akarna kiáltani ezekre a kiadványokra, akkor azt mondanám: vegye kezébe, olvassa végig — igen, az első oldaltól az utolsóig — a kolozsvári 3-as számú magyar tannyelvű Matematika—Fizika Líceum diáklapjának a 8. és egyben ünnepi számát. (A gazdaságosság, a rentabilitás kérdése fel sem vetődhet, hiszen az anyagi ráfordítás — papír és nyomdai költség — megtérül a lap eladásából; honoráriumot nem kapnak a „szerzők”, a szerkesztést is ingyen végzik az arra rátermett tanárok és diákok.)

Tagadhatatlan, hogy a *Hajnal* a legjobb hazai diáklapjaink egyike, ahogyan az sem vitatható, hogy a „kiadó” az egyik legjobb hazai magyar nyelvű líceum, amelyre az elkövetkező időkben is igen fontos szerep hárul az anyanyelven való oktatásban, egész nemzetiségünk jövőjének formálásában. Igen, az anyanyelven való olvasni, írni tudásról van szó — és nem csupán elemi vagy középiskolás fokon. A tiszteletreméltó négy száz esztendő múlttal és jelentős személyiségekké vált tanítványokkal jogosan büszkélkedő iskola a megmaradásba, a fejlődésbe vetett hittel néz a jövő felé. „Kívánom az iskolának, hogy ötszázadik évfordulóján is kiváló eredményekről számolhasson be, megtartva és továbbfejlesztve az igényességét, színvonalát, s mindig maradjon hű nyelvéhez és önmagához” — írja dr. Pálfalvi Attila, a kolozsvár-napocai Politechnikai Intézet rektora, az iskola végzettje.

Az anyanyelv nélkülözhetetlen voltát, magas szintű művelésének fontosságát bizonyítja a *Hajnal* minden írása. A holnap filozófusai, szociológusai, közgazdászai, vegyészei, történészei jelentkeznek a lap hasábjain. Talán a hatodik vagy hetedik *Forrás*-nemzedék íróinak, költőinek első próbálkozásai is itt találkozhatnak az olvasó. Nem egy írásnak akármelyik hazai „nagy” lap is örömet helyet adhatott volna. Meglepő (a középiskolai szintet jóval meghaladó) a szerzők tárgyi tudása és komolysága; szakmai elmélyültségről, olvasottságról, kutatási vágyról tesznek tanúbizonyságot, amikor a régészeti leletek kormeghatározásáról, a naprendszer kialakulására vonatkozó elméletekről, a gravitációról, a matematikának és

a kibernetikának a korszerű politikai gazdaságtanban játszott szerepéről, etológjáról, avagy az állati magatartás vizsgálatáról, ipari formatervezésről, zenepedagógiáról, József Attiláról, Adyról, Móricz Zsigmondról, a zene hivatásáról, a kolozsvári freskókról vagy műemlékekről írnak. Kimondhatjuk: a *Hajnal* önmagában véve is egy iskola (a múltja ennek is több mint száz esztendő), ahol olyan szakemberek nevelődnek, akik képesek lesznek arra, hogy gazdag ismereteiket anyanyelvükön le is írják, átadva az utánuk jövő nemzedékeknek. Ez pedig a nemzetiségi folytonosság egyik alapköve. „Olyan embereket kell nevelnünk a hazának, akik tudják, hogy hol a helyük, honnan jöttek és hová tartanak, kikhez tartoznak, kiknek tartoznak felelősséggel — bármilyen munkaterületre rendelje őket a társadalmi rendelés” — írja Lázárné Kántor Irén igazgatónő. Felöltik bennem egy kérdés: vajon a *Hajnal* eljut-e az ország minden magyar nyelvű liceumába? Tanúnak és kötelező példának. Mert az. Az, tagadhatatlanul. Várjuk a következő számot. Az új folyam 9. számát.

Kassay Miklós

Marcel Chirnoagă grafikája